

על תפילת "עלינו לשבח"

דבר תורה ליום ב' דרה"ש מאת: אורי הבר-שיים
בקהילת מבקשי דרך בירושלים, תשרי תשס"ט/ספטמבר 2008

שנה טובה!

בחרתי להעיר כמה הערות על תפילת "עלינו לשבח" מפני שתפילה עתיקה זו השפיעה הרבה על התפיסה העצמית שלי כיהודי עוד בהיותי בחור צעיר.

תפילת "עלינו לשבח" מופיעה בנסוחים שונים במחזורים וסדורים שונים. נפְּרַת הנטיה להשמיט מן התפילה חלקים שעלולים לפגוע או להרגיז את הגויים.

הנסח המפְּרָש ביותר שמצאתי במחזורים ובסדורים שעמדו לרשותי הוא דוקא המחזור שבו אנו [קהילת מבקשי דרך] משתמשים כאן:

עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר
בְּרֵאשִׁית, שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא שָׁמְנוּ
כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא שָׁם חִלְקֵנוּ כָּהֵם
וְגוֹרְלֵנוּ כְּכָל-הַמּוֹנִם. שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל
וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים אֶל אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ. וְאַנְחָנוּ
כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לְפָנָי מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֵה שָׁמַיִם
וְיֹסֵד אֶרֶץ, וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל, וְשֹׁכֵן
עִזוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא אֱלֹהֵינוּ, אֵין עוֹד. אָמֵן

המחזור של קהילת מבקשי דרך

כאן ברור למי הם משתחוים, ולמי אנחנו משתחוים. צריך לאמר ש"גויי הארצות" הינו מושג כולל ביותר, ולכן אין פלא שבמחזורים ובסדורים אחרים הוציאו כמה מילים. כמו במקרה הבא:

עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית,
שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא שָׁמְנוּ כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא
שָׁם חִלְקֵנוּ כָּהֵם וְגוֹרְלֵנוּ כְּכָל-הַמּוֹנִם. – וְאַנְחָנוּ כּוֹרְעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לְפָנָי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ, בְּרוּךְ
הוּא. שֶׁהוּא נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אֶרֶץ, וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם
מִמַּעַל, וְשֹׁכֵן עִזוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים, הוּא אֱלֹהֵינוּ, אֵין עוֹד.
אָמֵן – מִלְּפָנָי אָפֶס זֹלָתוֹ כְּפָתוֹב בְּתוֹרָתוֹ: "וַיִּדְעַת הַיּוֹם
וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבָבְךָ, כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל
הָאֶרֶץ מִתַּחַת, אֵין עוֹד."

מחזור של

Morris Silberman, United Synagogue America
סדור "שירה חדשה" - ח.ד. רוזנשטיין, הוצאת אשכול

בציטוט שלעיל ההאשמה שהגויים "משתחוים להבל וריק" הוצאה; נשארה רק אימפליקציה שלילית לגבי גויים בכלל, אך ברור שמהו הוצא, כי מה פתאום "ואנחנו"?

הרחיקו לכת העורכים של הסדור של היהדות המתקדמת, שהוציאו כל זכר לגויים :

**עֲלִינוּ לְשִׁבְחַ לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית,
שְׁנַתָּן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ:
וְאַנְחָנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:
שֶׁהוּא נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיִסַּד אֶרֶץ. וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם
מִמַּעַל, וְשֹׁכֵנֵת עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד.
אֱמֶת מִלְּפָנֵינוּ אָפֶס זִוְלָתוֹ. כִּפְתוּב בְּתוֹרָתוֹ. וַיִּדְעַת הַיּוֹם
וְהַשְּׁבֵת אֶל לְבַבְךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל
וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:**

כאן המשפט "ואנחנו כורעים" ממש מפתיע, ואפשר לטעון שהקטע היה נקרא יותר טוב בלעדיו.

בצעירותי הייתי נוהג לקחת לבית הכנסת הגדול ברחובות מחזור שירשתי מסבי,

שהודפס בנילנה בשנת 1856 (ועבר את הצנזורה של הצאר). שם הקטע בו אנו דנים מתחיל כך :

**עֲלִינוּ לְשִׁבְחַ לְאֲדוֹן הַכֹּל לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית
שֶׁלֹא עֲשָׂנוּ כְּעוֹבְדֵי גִּלּוּלִים שֶׁלֹא שָׁמְנוּ כְּמִשְׁפָּחוֹתֵיהֶם
שֶׁלֹא שָׁם חִלְקֵנוּ כֵּהֶם וְגוֹרְלֵנוּ כְּכֹל הַמוֹנֵם: וְאַנְחָנוּ כּוֹרְעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא: שֶׁהוּא נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיִסַּד אֶרֶץ וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ
בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְשֹׁכֵנֵת עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין
עוֹד אֱמֶת מִלְּפָנֵינוּ אָפֶס זִוְלָתוֹ כִּפְתוּב בְּתוֹרָתוֹ וַיִּדְעַת הַיּוֹם
וְהַשְּׁבֵת אֶל לְבַבְךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל
וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:**

הנוסח הזה, שהייתי רגיל אליו, הוא הרבה יותר ספציפי ואיננו מבקר את כל הגויים, אלא רק את עובדי האלילים, שכמובן כורעים ומשתחווים לפני האלילים שלהם; ואילו אנחנו משתחווים רק לפני מלך מלכי המלכים.

יתר על כן, אני פרשתי את המושג "עובדי אלילים" לא רק כעובדי אלילים העשויים מחימר ואבן, אלא גם עובדי אלילים ההולכים על שתיים. במילים אחרות, אנחנו היהודים לא נתפשים לפולחן האישיות. עלינו לזכור שאני מדבר על שנות הארבעים של המאה שעברה, תקופה בה שני עמים גדולים – הגרמנים והרוסים – היו נתונים תחת משטרים שכפו עליהם פולחן אישיות.

יותר מאוחר הצטרפו לרשימה עוד עמים שהפכו בני אדם לאלילים: הצפון קוריאנים, האלבנים, העירקים, ועוד. חשבתי שתפילת "עלינו לשבח" תשמור אותנו מליפול בפח של פולחן האישיות. נוסף על כך, המסורת היהודית דאגה לכך בכך שמנעה אפילו ממשה רבנו את האפשרות להיפך לנושא של פולחן אישיות. אצלנו הרבנים אינם מתוכים, באי כח של אלוהים; הם מורים ושופטים. אנחנו לא כורעים ומשתחווים לרבנים, שלא כמו אצל הקתולים והאפיסקופלים.

בתקופה האחרונה שבה שהיתי בחו"ל, נכחנו במספר חתונות בהן החתן והכלה כרעו
ברך לפני הכומר. נזכרתי בתפילת "עֲלֵינוּ לְשִׁבְחָה" ואמרתי לעצמי: "לא אצלנו!"

והנה פולחן האישיות בכל זאת הגיע אלינו... כאשר נפטר הרב שניאורסון ז"ל, בלי
להשאיר בנים או בנות, לא יכלו המנהיגים של תנועת חב"ד להסכים על יורש, והחליטו שהוא
לא מת כלל! לפני כמה שבועות הלכתי עם שלומית ברחובות ירושלים והזדעזעתי מן המודעות
על המשיח עם תמונתו של שניאורסון!

לפני כמה ימים חזרתי על המסלול, מְצַד בעט ונָיַר כדי להעתיק את עֲקָרֵי הדברים
לצורך הדברים שהתכוונתי לְשִׂאת היום, אך המודעות כבר כוסו באחרות. אבל המסר ברור:
חב"ד הופך את הרב שניאורסון ליחצי-אלוהים'. לא נִתְפָּש לזה. אנחנו כורעים ומשתחווים רק
לפני מלך מלכי המלכים.

תודה על ההקשבה ושנה טובה.